రోహిణీ సుధాకరము

గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తిగారు, యల్. యమ్. యస్.

౧

బహిష్కారము— ముఖ్యముగా న్యాయస్థానములు, ఆంగ్లేయవిద్యాశాలలు, విదేశవస్త్రములు— ఈ త్రిశరణములే ఊతపట్టుగా ప్రబలిన సహాయనిరాకరణోద్యమమున ముందంజవైచి యుద్ధభూమి నుఱికినవారిలో కాకినాడ పట్టణవాసులకు ముఖ్యస్థాన మీయక తప్పదు. కాకినాడలో కాంగ్రెసు జరిగినందున కాకినాడపేరు దేశదేశముల మ్రోగిపోయినది. శుద్ధఖద్దరువస్త్రములతో దయారయిన కాంగ్రెసుడేరా, ముద్దులు మూటగట్టు కాంగ్రెసు మంటపము, వివిధదేశములనుండివచ్చిన ప్రతినిధుల కేర్పాటయిన బసలు, ఆచార్య రేగారు తెఱచిన ఖద్దరువస్త్ర ప్రదర్శనము, భక్త్యావేశము గలిగించు పతాకోత్సవము, ఇవి యన్నియు దర్శనమాత్రముననే దేశసేవాప్రాముఖ్యమును ప్రబోధించుచుండెను. స్వచ్ఛందసేవకులు విరామములేక తిరుగుచు ప్రతినిధులకు సదుపాయముల నొనర్చుచుండిరి. సరోజినీదేవ్యాది ప్రముఖురాండ్ర సన్నిధిని ఖద్దరువస్త్రధారిణులై యౌవనవతులగు స్వచ్ఛందసేవకురాండ్రొనర్చుసేవ ఆంధ్రదేశాభ్యుదయమును జాటుచుండెను.

సభాధ్యక్షు డగు మౌలానా మహమ్మదాలీగారి గుడారము తక్కిన బసలకంటె మిక్కిలి యలంకరింపబడెను. అందధ్యక్షుని నిమిత్త మొక స్వచ్ఛందసేవకుడును, వారి తల్లిగారి సేవనిమిత్త మొక సేవకురాలును నియమింపబడిరి. ఆసేవకుని కాసేవకురాలి నదివరకెచ్చటనో చూచినజ్ఞప్తి యుండెను. ఆమె యెవ్వతెయో తెలిసికొన నాతనికి కుతూహలము జనించెను. అత డామెవంక తదేకదృష్టి జూడసాగెను. ఆమె నడకలో ఘనత, ఆమె వాక్కున మార్దవము, జాగరూకత, చూపుల ముగ్ధత్వము, నడవడిలో వినయము, ఆహార్యమున దంభరాహిత్యము, ముఖారవిందమున విద్యాగంధము బొడగట్టుటచే నామె యొక నిరుపేదలయిన నిగర్వచూడామణులగు మర్యాదస్థులయింటబుట్టిన పడుచని చెప్పక చెప్పుచుండెను. ముఖమున గుంకుమధరించిన ట్లొకసారియైన నామె గోచరింపకపోవుటచే భర్తృహీనయై దుర్గతి జెంది [illegible]తమాతృగర్భమున జిచ్చుపెట్టిన యువతీమణు[illegible] శతసహస్రసంఖ్యలో నామె యని సేవకు డూహించిన [illegible] నవనాగరికతావలంబనమున నేకుల వలె

నామెయును తిలకధారణమును విసర్జించిన దేమో యనుసందేహము మాత్ర మాతనికి గలుగకపోలేదు. అప్పుడప్పు డితర సేవకురాం డ్రామెను బిలిచిన పిలుపులబట్టి యామె పేరు రోహిణి యని యాతడు గ్రహింపగలిగెను.

అధ్యక్షుడు తన తల్లియున్న గదిలోని కేగి. "వలంటియర్" అని పిలిచి యక్కడ నున్న కదళీఫలముల నొలిచి తన తల్లిగారి కిమ్మని సేవకురాలి నాజ్ఞాపించెను. పరధ్యాన ముగనున్న సేవకు డది విని యధ్యక్షుడు తన్ను బిలిచెనేమో యను నభిప్రాయమున నాగదిలో నికి బోవునప్పుడు నియమితకార్య మొనర్ప గాజుపళ్లెరమును గడుగుటకు బయటికి దెచ్చు చున్న సేవకురా లాతని కెదురువచ్చెను. ఆయాతురతలో, ఆ కార్యోత్సాహములో, అప్రయత్నముగ, అనాలోచితముగ కేవల ము పొరబాటున వారిరువురు నొకరినొకరు తాకిరి. వట్టితాకుటయే కాదు—డీకొనిరి. భార్యాభర్తలు కారు; చిరపరిచితులు కారు; ఒకనాడైన నొకరితోనొకరు సంభాషించిన వారు కారు. కేవలము పరులు; ఒకరితో నొకరి కెట్టిసంబంధమును లేనివారు. అట్టివారి దేహములు పరస్పరము డీకొన్నప్పుడు— సప్రయత్నముగ గానిండు, అప్రయత్నముగ గానిండు—ఫలిత మొకటే; జరిగినపనియొకటే; వారివారి మనోవీథుల సంచరించు భావము ...ముండునో పాఠకులకు దుర్గ్రాహము ...కుని శరీరము పులకాంకితమైన ...కొనకతీరదు. కారణ మాతని మనోవిహగము కొంతకాలమునుండి యామె పై సారెసారెకు వ్రాలుచుండుటయే. సేవకు డాక్షణమునుండియు సిగ్గుపడుట కారంభిం చెను. పులకాంకితమైన యతనిశరీర మప్పుడే భయకంపితమైనది. ఆమెను దిరిగి చూచుట కాతనికి ధైర్యము చాలకపోయెను.

సభాకార్యక్రమము జరుగుచున్నప్పుడు గుడారముల సేవకులుతప్ప ప్రతినిధులు లేరు. కొందఱు సేవకులును గుడారములలో పనిలే దని సభావిశేషములు దెలిసికొనుటకు సభా మంటపమునకు బోయియుండిరి. ఆసమయ మున కాకినాడలోని యనాధశరణాలయాధి కారి యాస్థలమునకు వచ్చి రోహిణిని పిలి చెను. రోహిణి యచ్చట లేదని తెలిసికొని సేవకుని జూచి యాతడు పలుకరించెను. "ఓహో, సుధాకరగుప్తగారా! కాకినాడలో చదువుకొని మీరు వెళ్లినప్పటినుండియు మీ దర్శనము మరల కలుగలేదు. ఇప్పు డేమి చేయుచున్నారు?"

"మాపినతండ్రిగారికి రాజమహేంద్రవర మున ఖద్దరువర్తక మున్నది. నేను నాపనియే చూచుచున్నాను. ఈ రోహిణి యనే పిల్ల ఎవరు?" "ఈమె యొకఅనాధబాలిక. చిన్నతనముననే తలిదండ్రులునుభర్తయునుమరణించిరి. చాలకాలమునుండి యీమె మాయనాధశర ణాలయముననే పెరుగుచున్నది. ఈమెకు దో డుగ నొకచెల్లె లున్నది. కడుపేదరాలు. ధన వంతులును, దేశసేవాపరాయణులు నగు మీ వంటియుత్తములీమె కేదైనసద్గతిజూపలేరా?"

"నా కొక్కటే యుపాయము తోచుచు న్నది. స్త్రీలలో ఖద్దరుప్రచారము జరుగుట

లేదు. ఈమె మాయూరు వచ్చి, మాదుకాణములోనిబట్టలను తీసుకొని స్త్రీల కమ్మినయెడల నామెజీవనోపాధికి వలసిన రుసుము లభించును; ప్రచారమును జరుగును."

"మంచిది; నే నామెతో నాలోచించి పంపుదును; సెలవు."

ఈవార్తలు సుధాకరుని మనస్సుముద్రము నందలియూహాభంగముల సంచలనమునకు గారణమైనవి. ఈయనాథ బాలిక దురవస్థ కాతడు మిగుల బరితపింపసాగెను. ఇట్టియనాథలదుర్గతి తొలగకున్న దేశమునకు సౌభాగ్యమే లేదని యాత డూహించెను. "దయానందసరస్వతులు, కేశవచంద్రసేనులు, రాజా రామమోహనరాయలు,వీరేశలింగములు నెంద ఱుద్భవించి యెన్ని ప్రయత్నముల జేసిన నేమి? విధవావివాహములకు బ్రోత్సాహకరములగు నెన్నిచట్టముల మార్చిన నేమి ? ఎన్నిస్త్రీపునర్వివాహములు చేసి దారిచూపిన నేమి? దేశ మింకను పెడత్రోవనే యున్నది. ప్రజ లింకను తమపుత్రికలదురవస్థను తిలకింపనే లేదు. మగని మొగమెఱుగని బాలికలు,సంసారసౌఖ్యమును జూరగొనుట కఱ్ఱులుచాపిన యబలలు, వివాహితలైన నెందఱో వీరులను, దేశభక్తులను కనగల మాతలు, పులుసును కారమును దినుచు మనసు పట్టలేక సంఘదూషణకు వెఱచి తమకోర్కెలను తామే దిగమ్రింగి కృశించి వివశలైన యువిదలు, ముండితకేశలై, అపనీతచిత్రవర్ణాంబరలై ఏకభుక్తలై, భూతలశయ్యాగతలై, పితృగృహమున బండపనికై పెరిగినదూడలై, మనోవృత్తికై యత్తవారింటికడ నగచాట్లు బడుచు, శాశ్వతదుఃఖజీవినులై, శుభకార్యదూరగలై, నిండుయావనమును శాఖోటకఫలప్రాయముగ జేసికొని, విధవలై యుండుట దేశమాత దురదృష్టము కాక వేఱేమనగలము ? వరవిక్రయ మద్యపాన నిషేధములకు బాటుపడు సంస్కర్తలు తమదృష్టుల నీదిక్కున ప్రసరింపజేయనే లేదు. ఉపన్యాస వేదికలపై నుఱుము లుఱుమువారు తమవఱకు వచ్చిన తగవు లేదని తప్పుకొనుచున్నారు. బ్రహ్మసమాజముపై మనసుకలిగిన మాన్యులు, ఇంటిలోని ముసలమ్మల యీసడింపులకు వెఱచుచున్నారు. వేదశాస్త్రపారంగతులు శ్రుతిస్మృతు లంగీకరించిన పునర్వివాహముల బ్రోత్సహించుటకుమాఱు శిష్టాచారములలో జిక్కుకొనినారు. దేశబలము క్షీణించుచున్నది. శిశుమరణము లధికమగుచున్నవి. బాలవితంతువులసంఖ్య మీఱుచున్నది. వ్యభిచారదోషము ప్రబలుచున్నది. ఇంకను మనదేశమునకు ముక్తి యెక్కడ? ఈకాంగ్రెసుసందర్భముననైన నిందువిషయమై తగుప్రయత్నములు జరుగునో లేదో." ఇట్టి తీవ్రమగునాలోచనములతో నిండినమనస్సుతో కాంగ్రెసున కనంతరము సుధాకరుడు రాజమహేంద్రవరము బయలుదేరెను. రోహిణీవిషయమై తానొనర్చిన సలహా కార్యరూపమును దాల్చునో లేదో యను బెంగ యాతనిమనస్సున నాటుకొనెను.

౨

కొంతకాలము గడచినది. రాజమహేంద్రవరమున నార్యాపురమున సుధాకరునిపిన

తండ్రి వెంకటరామయ్య వ్యాపారమున ముని
గియుండెను. లోన పెద్దగదులలో నైదారు
బీరువాలలో ఖద్దరువస్త్రము లున్నవి. వసా
రాలో వందలకొలదిసంచులలో తీసినప్రత్తి
సిద్ధముగ నుండెను. భృంగరవమును మించిన
రవమున దేశమాతృసందేశము నుద్బోధిం
చుచు పెక్కురు స్త్రీలు వేఱొకగదిలో
రాట్నములతో నూలు వడకుచుండిరి. వెంకట
రామయ్య యొకసారి లోనికివెళ్లి నూలు పరిశీ
లించుచు, వారితో వాదించుచు, నూలు సరిగ లే
నందులకు వారిజీతములు తగ్గింతునని బెదరించు
చుండెను. ఒకసారి హాలులోనికివచ్చి, నేతకు
నూలుకొనిపోవువారితో వాదించుచు, వారు నేసి
తెచ్చిన బట్టలు కొలుచుకొనుచు, మూరతక్కు
వయినదనియు, అంచు బాగుగ లేదనియు, నేత
పలచబడినదనియు కేకలు వేయుచుండెను.
పొందూరుఖద్దరుకొన్న యొకతగ్గుమనిషి యది
మంచిఖద్దరు కాదనునభిప్రాయముతో తిరిగివచ్చి
దొంగఖద్దరమ్ముచున్నటుల వేమూరినారాయ
ణమూర్తిగారికి తెలిపి డొక్కబ్రద్దలుచేయిం
చెద నని వెంకటరామయ్యను బెదరించు
చుండెను.

ఆహాలులోనే యొక బల్లవద్ద నాసీనుడై
సుధాకరుడు చిట్టాలు వ్రాయుచుండెను. అక్క
డిజనసమూహమును చీల్చుకొని యాతుర
తతో లోన ప్రవేశించి వెంకటరామయ్య
యెదుట నిలిచిన రోహిణి యాతని నాకర్షిం
చెను. రోహిణి సుధాకరుని యేర్పాటు నను
సరించి కడచిన యాఱుమాసములనుండియు
ఖద్దరమ్మకమువలననే రాజమహేంద్రవరమున
జీవించుచుండెను. ఆమె ప్రతిదినమును గొన్ని
చీరలును, రవికలతానులును వెంకటరామయ్య
వద్ద తీసుకొని గొప్పవారియిండ్లకు దిరిగి స్త్రీ
లోకమున బ్రచారముచేసి, యావస్త్రముల
విక్రయించి, శేషించినవస్త్రముల వెంకటరా
మయ్య కప్పగించుచు, రూపాయికర్ధణాచొ
ప్పున నాత డిచ్చిన రుసుముతో జీవయాత్ర
సాగించుచు చెల్లెలిని పోషించుచుండెను. నా
డామె వస్త్రముల దీసికొనుటకు వచ్చియుండ
లేదు. ఆమెచెల్లెలు నాలుగుదినములనుండి
శ్లేష్మసంబంధమగు విషజ్వరముతో బాధపడు
చుండెను. నాడారోగస్థితి భయంకరముగ
నుండెను. అమ్మలక్కలసలహాలవలన బ్రయో
జనము లేకుండెను. సమీపగ్రామముననున్న
మాలవాని సోదెయు, మంత్రశాస్త్రిగారి
విభూతియు, పూజారిగవరయ్య భూతవైద్యము,
కంసాలిశరభయ్య చేతినాడెము, నామాల నర
సింహాచార్ల నానారోగనివారిణియు నక్కఱ
కురాలేదు. తుదకామె వైద్యరత్న బిరుదాం
కితులగు సుప్రసిద్ధాయుర్వేదవైద్యుల పాద
ముల బట్టుకొనగా నాతడామెకు ధైర్యము
గొల్పి వైద్యసహాయ మొసగుచుండెను. పథ్య
మునకు వలయుధన మామెవద్ద లేకుండుటచే
నాలుగైదురూపాయలైన సర్దుబాటు చేసిన
ముందు వారమున తాను విక్రయించువస్త్ర
ముల రుసుములో తీర్చుకొనవచ్చునని వినయ
పూర్వకముగ ప్రాధేయపడి యామె వెంకట
రామయ్యను ప్రార్థించెను.

వెంకటరామయ్య కఠినహృదయుడు;
లోభి. ఆమెప్రార్థన లాతనిమనస్సును కరగింప

జాలకుండెను. పైగా నతడు గర్జించి "నీచెల్లెలు బ్రతుకునో! చచ్చునో! నాలుగురోజులనుండి బట్టలే తీసుకొనిపోలేదు. రోజున కర్ధరూపా యరుసుము వచ్చునట్లు బట్ట లమ్మలేవుకాని, అయిదురూపాయిలు తీసుకొనివెళ్లి యప్పతీ ర్చుదానవా? వ్యవహార మేడ్చినట్లే యున్నది. అప్పులేదు, సప్పులేదు; పొమ్ము! ఇంకను కద లవేమి?" యని కసరుటతోడనే యామె చేయునదిలేక భయకంపితయై, వెక్కి-వెక్కి యేడ్చుచు, చెల్లెలిదురవస్థ తనకనులయెదుట తాండవమాడుచుండగా నాహాలు విడచి మెట్లు దిగిపోవుచుండెను. సుధాకరుడు తత్ క్ష ణమే యామెవెనుక పోయి, తనవద్దనున్న

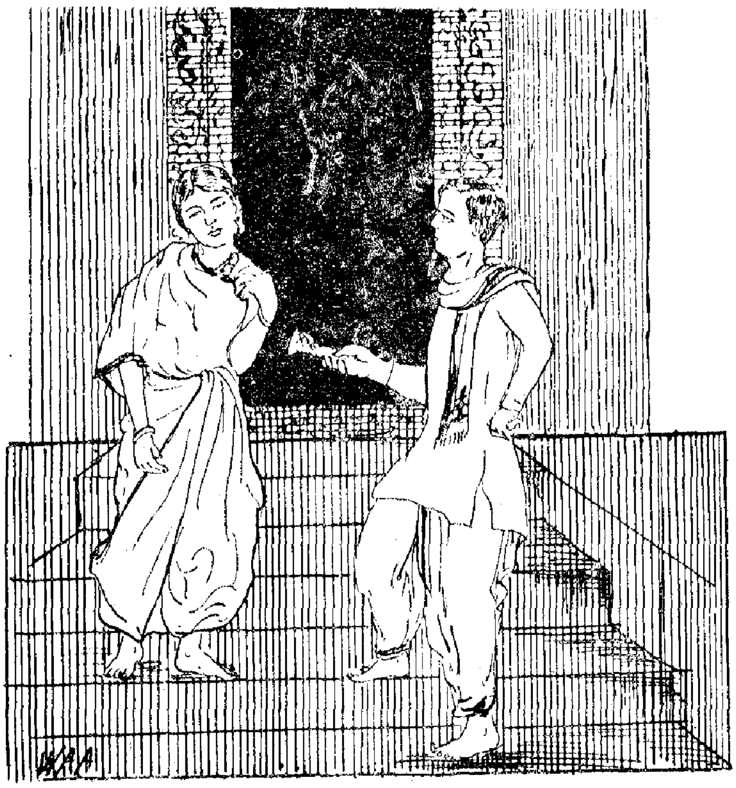

మైదురూపాయలకాగిత మామె కిచ్చి ధైర్య ముగ నుండుమనియు, మరునాటియుదయ మున తా నామెయింటికిబోయి కావలసిన సహాయ మొనర్తుననియు చెప్పి పంపెను.

సుధాకరుడు రోహిణికి ధనవిషయమున సహాయము చేయుట కిది మొదటిసారి కాదు. ఆమె యదివరకు సుధాకరుడిచ్చిన ధనమునం దించుకయు నుచితముగ గ్రహింపక తీర్చివే యుచుండెను. జననీజనకులు లేక, కట్టుకొన్నమ గడులేక, తోడునీడయైన చెల్లెలును గతించు టకుసిద్ధముగనుండ నేకాకినిగ నీదుఃఖమయప్ర పంచమున రోహిణిని నిలుపుటకు సృష్టికర్తయే కఠినహృదయుడై యున్నప్పుడు సుధాకరుడు తప్ప నింకెవ్వరు నామెకై విచారించువా రీలోకమ్మున లేరని యామెకు దెలియును.

రాత్రి దుకాణమును మూసినపిదప సుధాకరుడు, నాతనిపినతండ్రియు భోజ నముల ముగించిరి. వెంకట్రామయ్యకు సంతతిలేకపోవుటచే సుధాకరుడే యా తనియాస్తికి వారసుడైనను దయారస ముద్రుడగు సుధాకరుడు పినతండ్రి లోభత్వాదిక్రూరబుద్ధుల కాతని నస హ్యించుకొనుచునేయుండెను. అసహా యోద్యమము నాధారముగ జేసుకొని నేలకొలది ఆర్జించిన పినతండ్రియింట నుండి, అస్వతంత్రుడై గంగిరెద్దువలె నాతనివాద్యములకు శిరఃకంపన మొన ర్చుచుండుటకు సుధాకరునికి కష్టముగ దోచుచుండెను. రోహిణిపట్ల దయారస ముతోనిండిన యాతని హృదయము పిన తండ్రియెడ నాదినమున క్రోధరసపూరితమై పోయెను. అదివరకు నోరెత్తియెఱుగని సుధా కరుని కాదినమున పినతండ్రి నెదిరించుటకు విప రీతమైనధైర్యము కలిగెను. భోజనానంతరము

వీథియరుగుపై చతికిలబడి చుట్టకాల్చుచుండిన వెంకట్రామయ్యవద్దకు సుధాకరుడు చేరి:

"ఆమెకా మధ్యాహ్నము నాలుగురూపాయలిచ్చిన నామె సంతోషించియుండదా? పాప మామెచెల్లెలి కెట్లున్నదో?" అనెను.

"నాలుగురూపాయలు! నాలుగురూపాయలు! ఎంతచులకనగా నున్నది. వ్యవహారము చేసినవారికిగాని డబ్బువిలువ తెలియదు. నీకేమి పోయినది? నీకు రూపాయలనిన చిల్లిగవ్వలయిన కావు."

"నాకు డబ్బువిలువ తెలియునుకాని మనిషిపుట్టుక పుట్టినవారికి దయాదాక్షిణ్యము లుండవలెను. ఇంతకు నామె యప్పడిగినది; ధర్మమున కడుగలేదే."

"నాకు దయాదాక్షిణ్యములు లేవయ్యా; నేను మనిషిని కాననుకొంటివా? దున్నపోతు ననుకొంటివా! గాడిద ననుకొంటివా! నోటికి వచ్చినట్లును ప్రేలుచున్నావు! నీ కాపిల్ల మీద మనసున్నది కాబోలును. నీవద్ద నున్నచో నామె కిచ్చుకొనరాదా."

"ప్రొద్దుట విక్రయించిన వస్త్రముల రాబడిలో నైదురూపాయ లామెకు ధర్మముచేసితిని. ఆమెపై నాకు మనసున్నమాట సత్యమే. కాకినాడకాంగ్రెసుకు వెళ్లినపుడే నా కామెపై ప్రేమ మంకురించెను. లోకములో 'నా' అన్నవారు లేక తెక్కలకష్టమున నామె జీవించుట చూచినప్పటినుండియు నాప్రేమ బలపడినది. త్వరలో నామె యంగీకరించినచో నామెను వివాహమాడి నాయుద్దేశములను సార్థకపఱచుకొన నిశ్చయించుకొంటిని."

"సంతోషమే! నీకును వినాశకాలము వచ్చినది. వినాశకాలము రాబట్టే విపరీతబుద్ధులును పుట్టుచున్నవి. నిన్నింకను పెంచి పెద్దవానినిచేసి, పెండ్లిచేసి నాయాస్తి నప్పగింత మనుకొనుచుంటిని. నీ వింక పనికిరావు. పొమ్ము! పోయి దానిచెల్లెలితోపాటు నీవును చావుము." సుధాకరుడు మాఱుమాటాడక నదే పదివేలని యరుగు దిగి పోవుచుండెను. "ఓరీ సుద్దయ్యా! చేతులనున్న మురుగులు, నుంగరములు నిక్కడ పెట్టి మఱీ చావుము" అను వెంకటరామయ్య కేకలకు మాఱుపలుకక సుధాకరు డానిశీథమున బయలుదేరిపోయెను.

3

సుధాకరు డెన్నియోవీథులందిరిగి మెరక వీథినున్న రోహిణీగృహమును కనుగొనగలిగెను. అత డాయింటి కదివర కెన్నడును పోయియుండలేదు. ఆయింట నొక్కటే గది యుండెను. అం దెవరో యొరువిచ్చిన యొక నులకమంచముపై ధవళవస్త్రసంఛాదితమగు రోహిణిచెల్లెలి మృతకళేబరము హృదయము భేదించునట్లగుపడుచుండెను. శవజాగరణము చేసి దుఃఖించి దుఃఖించి తుదకూరకొన్న రోహిణి యామంచమువద్ద నసహాయయై దీనవదనము తోప కూర్చొనియుండెను. సుధాకరు డాయింట ప్రవేశించునప్పటికి తెల్లవారుచుండెను. ఆత డింట నడుగుపెట్టగనే రోహిణి వెక్కి వెక్కి యేడువసాగెను. సుధాకరుడామె

నోదార్చి గతరాత్రి తనయాభరణముల దా కట్టిపెట్టి తెచ్చిన నూఱురూపాయలలో, నిరు వదిరూపాయలు ఖర్చుచేసి వాహకుల సమ

"రోహిణి యామె ప్రక్కవద్ద.....కూర్చునియుండెను."

కూర్చి రోహిణి చెల్లెలికి దహనసంస్కారమును జరిపించి పుణ్యము కట్టుకొనెను. ఆ సాయంకాలము సుధాకరుడు తిరిగివచ్చి రోహిణికి ధైర్యము చెప్పి తాను బసచేసిన మిత్రుని యింటికి బోయెను. మఱునాటియుదయమున నట్లే సుధాకరుడు రోహిణియింటికి వచ్చెను గాని యచ్చట నెవ్వరు నగపడలేదు. ఆచిన్న యిల్లు నిర్మానుష్యమై యుండెను. రోహిణి జాడ లెవ్వరు నాతనికి చెప్పజాలకపోయిరి. శ్రీరామనవమి సమీపించుచుంటచే సోదరీ వియోగమును భరింపజాలక మనసుకు కూఱట కలిగించుకొనుటకు భద్రాచలమున కామె ప్రయాణమైయుండవచ్చునని సుధాకరు డూహించెను.

౪

ఆతెల్లవారుజామున రాజమహేంద్రవరపురేవునుండి పడవలు భద్రాచలమునకు బయలుదేరెను. ప్రయాణికు లసంఖ్యాకులు భద్రగిరికి బయలుదేరిరి. భిక్షుకుల యార్తనాదములు మిన్నుముట్టెను. పుస్తకవిక్రేతలు క్రొత్తపంచాంగము లమ్మిరి. సూర్యోదయసమయమున పడవపై నొకచిన్న మూటను దగ్గఱనుంచుకొని దుఃఖభరమున నొకమూల గూర్చొనియున్న రోహిణి చుట్టును గొందఱు స్త్రీలు చేరి యామె విచారకారణ మెఱింగి యామె నోదార్చుచుండిరి.

భద్రాచలమున నుత్సవసమయమున ఖద్దరువిక్రయించి లాభమును పొందుటకాపడవలోనే ప్రయాణముచేయుచు నంతదనుక నేమూలనో నిద్రించుచుండిన వెంకటరామయ్య యప్పుడే పడవపైకి వచ్చి రోహిణియెదుట నిలచి, "ఇదిగో! నీ వెక్కడికి? భద్రాచలమే? నీచెల్లెలి కేలాగున్నది? మాడాక్టర్ భాగ్య మేడీ? నీవద్దకే బయలుదేరినాడే" యని పల్కిన శ్రుతికఠోరములగు ప్రశ్నములకు రోహిణి బదులుచెప్పలేదు.

"ఆమె నేమి ప్రశ్నించి చంపెదవయ్యా! ఆమెచెల్లెలు పోయినదట! ఏకనాదముగ నేడ్చుచున్నది. పోలవరమురేవులో మేము వండుకొని యామె కింత పెట్టగా నొక్కమెతుకైన నోటబెట్టలేదు." అని కొందఱుస్త్రీలు చెప్పగా నాతడాస్థలమునువీడి యేవో పద్దులజూచుకొనుచు నాపడవయందు చున గూర్చొనియుండెను.

క్రమముగ పాపికొండలు సమీపించినవి. అచ్చట గోదావరి సన్నమై మెలికలబడి నూఱుగజములకంటె నెక్కువ వెడల్పులేక కొండలమధ్య ప్రవహించుచున్నది. పడవకెదురుగ రెండుపడవలు వచ్చుచుండెను. పడవవాండ్రు జాగ్రతగా నుండుమని ప్రయాణీకుల హెచ్చరించుచుండిరి. ప్రయాణికులందఱును ప్రాణములు పిడికిట పట్టుకొని యుండిరి. పడవయంచున కూర్చొనియున్న వెంకటరామయ్య లేచి భద్రముగనుండు స్థలమునకు పోవ యత్నించెను. "ఇప్పుడందఱును గలిబిలి చేయకయ్యా, బాబూ, భయము లేదు; జాగ్రతగానే దాటిస్తాము" అని పడవవాండ్రాతని వారించిరి. ఆనదీగర్భమున నొకపెద్దమడుగుండెను. అట్టిసుడిగుండము లనేకము లాస్థలమున గలవు. పడవ సుడిలో బడి గిఱ్ఱున దిరిగి వడితో నొకమెట్టను డీకొనెను. పడవయంచున గూర్చొనియుండిన వెంకటరామయ్యాయు నాతాకుడుకు తూలిపోయి నీట బడుట సంభవించెను. పడవ మెల్లగ సుడిలోనుండి తప్పుకొని మంచిమార్గమున బడెను.

"అయ్యో భగవంతుడా, దిక్కు మొక్కు లేని నాకైనను జాపు పెట్టక శ్రీమంతుడగు నాతని కీదుస్స్థితికల్పించితివేమి?" యని రోహిణి చింతించెను. పల్లెవాండ్రిరువురు నీట గంతివెంకటరామయ్యను బహుప్రయాసతో నొడ్డునకు జేర్చిరి. అతనిచుట్టును తాటియాకులమంట వేసి కడుపుపైనను, గుండెలమీదను నొక్కగా కొంతసేపటికి వెంకటరామయ్య స్పృహవచ్చి కనుల దెఱచెను. నలుగురుపడవవాండ్రాతని నెత్తి దగ్గఱనున్న పల్లెవాండ్రగుడిసెలోనికి దీసికొనిపోయి సమీపముననున్న యొకపల్లెవానియింట నొక నులకమంచమును దెచ్చి యందుపై నాతని శయనింపజేసిరి. రోహిణి దీనావస్థలో పరుషములాడిన వెంకటరామయ్య కీలోకమున తత్పాపఫలము ననుభవించుట కీశ్వరు డొనర్చిన శిక్షయదియే కాబోలు. రోహిణి సహజౌదార్యముతో పడవ దిగి వెంకటరామయ్యతో గుడిసెలోనికి బోయి యాతనిప్రక్కనే యుండి యాతని కుపచరించుచుండెను. ఆతడు నోరు తెరచినపుడెల్ల గోదావరీజల మాతనినోట నామె పోయుచుండెను.

వెంకటరామయ్య రోహిణిని చూచెను. ఆవెంటనే యాతని కనివార్యమగు దుఃఖముదయించెను. పరిపక్వమైనపాపము పశ్చాత్తాపముగమాఱెను. గద్గదస్వరమున, నెడలేనికన్నీరు కాలువలుగట్ట నాయాసముతో నాతడు రోహిణిహస్తమును బట్టుకొని యిట్లు చెప్పసాగెను:

"అమ్మా! నీవేనా! తల్లీ నీవే! - నాకాయాస మగుచున్నది. ఇక నేను బ్రతుకను—నేను—బ్రతుకుట—వట్టిది. నాకు—ఒక—ఒక—ఇక్క డెవరున్నారు తల్లీ"—

"ఎవరును లేరు చెప్పండి" అని రోహిణి బదులుచెప్పెను.

"నాకు-ఒకలక్ష—రొక్కము-ఆస్తి ఉన్నది-ఇల్లు ఉన్నది—నాభార్యకు సగము-నీకు సగము. నేను బ్రతుకను-అంత్యదశలో

శలో-ఉపచారము చేసినావు-నాకు నీవే-కొడు కువు—కాగితం - కలం—వీలు-పదీ".

పడవనుండి దిగిన యొకయుదారపురుషుడు కాగితమునకు, కలమునకు ప్రయత్నించెను కాని లభించలేదు. రోహిణి వెంటనే తనమూట విప్పి యందున్న రాట్నపుకదురును తీసి యా గుడిసెపంచనున్న క్రొత్తతాటియాకు జింపి పడవ దిగివచ్చిన పురుషుని కీయగా నాతడు వెంకటరామయ్యకోరిక ననుసరించి మరణ శాసనమును లిఖించెను. రోహిణి సుధాకరుని పేర మరణశాసనమును వ్రాయింపుమని కో రెను గాని వెంకటరామయ్య యంగీకరింప లేదు. వెంకటరామయ్య ఎట్లెట్లో రోహిణి

లేవదీయగా మెల్లగలేచి యా తాటియాకు శాసనముపై సంతకము చేసెను. రోహిణి వెంకటరామయ్య వెనుకకు పడిపోకుండ యా తని వెనుకనుండి వీపుపై చేతులనుంచి యాపి యాశ్చర్యముతో నాశాసనముపై నాతడు సంతకము చేయుట చూచుచుండెను. ఈదృ శ్యమును చూచుచుండిన రోహిణికి తనకష్ట ము లోకకష్టములు గావనియు, మానవుని సహనశక్తిని పరీక్షించుట కీశ్వరు డిట్టికష్టముల గల్పించుననియు దోచెను. వెంకటరామయ్యకు క్రమముగనాయాసమును, జ్వరమును నధికము య్యెను. కొంతవర కాతడు బాధపడినపిదప శరీరము చల్లబడి స్పృహతప్పగా నాత డా రాత్రియే మరణించెను. రోహిణి యామఱు నాడే భద్రాచలమునకు బయలుదేరెను.

శ్రీరామనవమిదినమున భద్రాచలమున నుత్సవము మిగులనుత్సాహముగ జరుగు చుండెను. దూరదేశములనుండి యెన్నో కష్టముల కోర్చివచ్చి దైవవిగ్రహదర్శన మున కాతురతతో గుంపులుగుంపులుగా పోవుజనసమూహము ముందుగా పోలీసు వారి బెత్తముల దెబ్బలు తినకుండ లోనికి పోజాలకుండెను. యాత్రికుల సౌకర్య ములకై నిర్మింపబడిన పర్ణశాలలును, ఆరోగ్యశాఖవారియారోగ్య రక్షణోపా యములును ప్రశంసార్హములై యుండెను. ఖద్దరు ప్రచారకు లనేకస్థలముల ఖద్దరు ప్రాముఖ్యమును గూర్చి యుపన్యసించు చుండిరి. రోహిణి భద్రాచలము పోయి యుండునని యూహించి యదివరకే భద్రాచల ముచేరిన సుధాకరుడు నొకచో నుపన్యసించె ను. ఉపన్యాసానంతర మాతడు తీర్థప్రజను కలయజూడగా వెదుకబోయినతీగ కాలికి తగి లినట్లు రోహిణి యాతని దృష్టిపథమునబడెను.

అతడు రోహిణిని చేరబోయి యాతఁడామె జాడ తెలియక సింగరేణిమీఁదుగా భద్రాచలమును చేరినవృత్తాంతమును దెలియజేసెను.

రోహిణియు వెంకటరామయ్యకు కలిగిన యాకస్మిక మరణవార్తనుమాత్రము సుధాకరుని కెఱిగించెను. ఎంతకఠినాత్ముఁడైనను చిన్ననాటనుండియుఁ దన్నుఁ బెంచినవాఁడగుటచే వెంకటరామయ్య మరణమునకు సుధాకరుఁడు కొంతతడవు విచారించెను.

భద్రాచలమున నుత్సవములు ముగిసిన పిదప రోహిణీసుధాకరు లిరువురును బయలుదేరి యుష్ణగుండమును, పర్ణశాలను జూచిరి. సుధాకరుఁడు తనప్రేమసందేశమును రోహిణి కెఱిగింప నుద్యుక్తుఁ డగుచుండెను. పర్ణశాలయం దానాఁడు భోజనానంతరము రోహిణి యలసియుండుటచే నిద్రించుచుండెను. సుధాకరుని మనస్సునకుమాత్రము తాను రోహిణీనాథుఁ డగువరకు నూఱట కలుగునట్లు తోఁపలేదు. రోహిణి నిద్రావస్థ నున్నప్పుడు సుధాకరుఁడు సాహసించి, వినీలకుంతలములచే నొప్పారు రోహిణీమూర్ధము నెత్తి తనతొడపై నిడుకొనెను. అతఁడామెచెక్కుల నొక్కముద్దు తస్కరింప బ్రయత్నించునపుడు నప్రయత్నముగనో ప్రయత్నముగనో, రోహిణీహస్తవల్లరు లాతనికంఠమును బంధించెను. ఒక్కక్షణములో వారిరువురును గాఢమగు బాహాపరీరంభణోత్సాహప్రవాహమున దేలిపోయిరి. కాంగ్రెసులో కలిగిన పరస్పరస్పర్శ మిట్లు పరిణమించినది. కాకేమి? సుధాకరునిహృదయము ప్రేమార్ణవము; రోహిణి ప్రేమ యొక అంతర్వాహిని. ఇప్పుడా యంతర్వాహిని బయటికుద్గతమయి ప్రేమసముద్రమున గలిసిపోయినది.

పిదప కొంతకాలమునకు రోహిణీసుధాకరులు పరిణయము చేసికొని తమయధీనమైన ధనమును ఖద్దరుప్రచారమునకు వినియోగించుచు సంఘసేవకును, దేశసేవకును, జీవితముల నర్పించుట కూడ మిగుల నానందజనకముగ నుండెను.